

Hizmet Yönünden Yerinden Yönetim Kuruluşları

Doç. Dr. Aslı Yağmurlu

- Merkezi yönetimin hizmet yükünün artması bazı kamu hizmetlerinin verimli, etkin ve tarafsız yürütülmesi ihtiyacını doğurmuştur. Merkezi yönetim ve yerel yönetim kuruluşları dışında kamu yönetimi yapısı içinde bazı hizmetlerin yürütülmesi için hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşları bulunmaktadır.
- Üniversiteler, TRT, KİTler, Barolar, Ticaret ve Sanayii Odaları bu tür kuruluşlara örnek oluşturmaktadır.

Özellikleri

- Merkezi yönetimin hiyerarşik yapısı dışında örgütlenmişlerdir.
- Tüzel kişilikleri, kendilerine ait mal varlıkları, gelir kaynakları ve bütçeleri vardır.
- Belirli ölçüde özerkliğe sahiptirler. Kendi örgünlarınca yönetilirler.
- Kanunla veya kanunun verdiği yetkiyle kurulurlar

- Kamu yönetimi bütünlüğü içinde faaliyet gösterirler.
- Hizmet konuları belirli işlevlerle sınırlıdır. Genellikle tek amaçlıdırlar
- Kamu yararına yönelik olarak çalışırlar.
- Devlet yapısı içinde ilgili kuruluşlar grubunda yer alırlar.
- İlgili olduğu bakanlık, Başbakanın önerisi üzerinde CB onayı ile belirlenir.

Kamu İktisadi Teşekkülleri

- Refah devleti anlayışıyla devletin klasik işlevleri genişlemiştir. Devlet bir girişimci olarak ekonomik ve ticari faaliyetlere de katılmaktadır. Bu katılımın ekonomik, toplumsal ve siyasal sebepleri bulunmaktadır.
- Devlet anahtar sektörlerde yer alarak, ekonomiyi kontrol etme, düzen getirme ve özel sektöre önderlik yapma ihtiyacı duymaktadır. Özellikle kalkınma ve istihdam politikalarına destek olmak gibi bir düşüncenin ürünü olarak ekonomik sisteme dahil olmaktadır.

- Devlet ekonomik faaliyetlere özel sektör gibi kar elde etmek için girmemekte, esas olarak sosyal faydayı düşünmektedir.
- Devlet özellikle stratejik öneme sahip alanları kontrol altına almak ve siyasal otoritesini güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Haberleşme, demir-çelik, atom enerjisi ve savunma sanayi gibi alanlar çoğu ülkede kamu iktisadi kurumu biçiminde örgütlenmiştir.

KİTlerin yapısı

- Kamu iktisadi teşebbüsleri iki gruba ayrılmaktadır:
  - İktisadi devlet teşekkülleri (İDT): sermayesinin tamamı devlete ait, ekonomik alanda ticari esaslara göre faaliyet göstermek üzere kurulan kamu iktisadi teşebbüsüdür. Halk Bankası, Ziraat Bankası, Toprak Mahsülleri Ofisi, Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu, Devlet Malzeme Ofisi, THY, Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu gibi kuruluşlar bu tür bir yapıya sahiptir. Ekonomik gereklere uygun şekilde, karlılık ve verimlilik ilkeleri doğrultusunda çalışmaktadırlar.

- Kamu iktisadi kuruluşları (KİK): sermayesinin tamamı devlete ait olup, tekel niteliğindeki mal ve hizmetleri kamu yararı gözeterek üretmek ve pazarlamak üzere kurulan kamu iktisadi teşebbüsüdür. TC Devlet Demiryolları, Devlet Hava Meydanları İşletmesi, PTT gibi kurumlar bu tür niteliğe sahiptir. Kamu hizmeti niteliği ağır bastığından toplumsal ihtiyaçlara uygun şekilde çalışmaları esastır.

KİTlerin yönetimi

- Yönetim kurulu ve genel müdürlük organları bulunmaktadır.
- Yönetim kurulu, GM başkanlığında beş üyeden oluşur. Yönetim kurulu üyelerine atanacak olanların, devlet memurluğuna atanabilme genel şartına haiz, yüksek öğrenim görmüş ve teşebbüsün faaliyet alanı ile ilgili idari ve mesleki uzmanlığa sahip olmaları gerekir. Görev süreleri üç yıldır, tekrar atanabilirler.
- Yatırım ve işletme politikalarını belirlemek, GM önerisiyle üst düzey yöneticileri atamak, ilgili kararları almak, faaliyet raporlarını incelemek ve onaylamak görevleri bulunmaktadır.

- Genel müdürlük, genel müdür, genel müdür yard. ve bağlı alt birimlerden oluşur. Genel müdürlük teőebbüslerin yetkili ve sorumlu yürütme organıdır. GM atanabilmek için yükseköğrenim görmüş ve belirli bir süre kamu hizmeti yapmıő olmak, gerekli yetenek ve deneyime sahip olmak gerekir.

Bütçe ve Denetim

- Kitlerin yıllık yatırım ve finansman programları Bakanlar Kurulunca karara bağlanır.
- Denetimi hiyerarşik olarak vesayet makamı olan ilgili Bakanlık tarafından hukuka uygunluk açısından denetlenir. Sayıştay TBMM adına esas denetimi yapar.

Mesleki Kamu Kurumları

- Avukatlık, doktorluk, ticaret ve sanayicilik, mühendislik, mimarlık ve eczacılık gibi meslekleri icra edenlerin zorunlu üyelik ilkesine dayalı olarak örgütlenmeleri gerekmektedir. Mesleki kamu kurumları, her bir mesleğin bütün mensuplarını bir araya getiren, denetleyen ve temsil eden, ortak sorunlarını dile getiren kuruluşlardır.
- AY 135. md kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları olarak düzenlenmişlerdir.

AY MD 135

- Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üst kuruluşları; belli bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ile ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hakim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlakını korumak maksadı ile kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre yargı gözetimi altında, gizli oyla seçilen kamu tüzel kişilikleridir..

Özellikleri

- Kanunla veya kanunun verdiği yetkiyle kurulurlar.
- Kendi organları tarafından yönetilirler.
- Tüzel kişiliğe sahiptirler
- Belli meslek mensuplarını içlerine alırlar.
- Kuruluş amaçları dışında faaliyet gösteremezler.
- Devletin idari ve mali denetimine tabidirler.
- Seçimlerinde siyasi partiler aday gösteremezler.
- Amaçları dışında faaliyet gösterenlerin sorumlu kuruluşlarının görevlerine mahkeme kararıyla son verilebilir.

TOBB

- Odalar, Borsalar ve Birlik hakkındaki 5590 sayılı Kanun 8 Mart 1950 tarihinde hazırlanmış, 15 Mart 1950 tarihinde 7457 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 5590 sayılı Kanun, yerini, 1 Haziran 2004 tarihinde yürürlüğe giren 5174 sayılı Kanun'a bırakmıştır. TOBB, oda ve borsaların üst kuruluşu ve yasal temsilcisidir. TOBB'un halen, yerel düzeyde, ticaret, sanayi, ticaret ve sanayi, deniz ticaret odaları ve borsalar şeklinde oluşmuş 365 üyesi bulunmaktadır. Tüm ülke çapında yayılmış olan oda ve borsalara, çeşitli büyüklüklerde ve bütün sektörlerden 1 milyon 200 binin üzerinde firma kayıtlı bulunmaktadır.

Odalar

- Odalar, kentlerde ticaret ve sanayi odası, ticaret odası, sanayi odası, deniz ticaret odası biçiminde örgütlenmektedir.
- Meslek ahlâkını, disiplini ve dayanışmayı korumak ve geliştirmek, ticaret ve sanayinin kamu yararına uygun olarak gelişmesine çalışmak.
- Ticaret ve sanayiye ilgilendiren bilgi ve haberleri derleyerek ilgililere ulaştırmak, ilgili kanunlar çerçevesinde resmî makamlarca istenecek bilgileri vermek ve özellikle üyelerinin mesleklerini icrada ihtiyaç duyabilecekleri her çeşit bilgiyi, başvuruları durumunda kendilerine vermek veya bunların elde edilmesini kolaylaştırmak, elektronik ticaret ve internet ağları konusunda üyelerine yol gösterecek girişimlerde bulunmak, bu konularda gerekli alt yapıyı kurmak ve işletmek.
- Ticaret ve sanayiye ait her türlü incelemeleri yapmak, bölgeleri içindeki iktisadî, ticarî ve sınaî faaliyetlere ait endeks ve istatistikleri tutmak, başlıca maddelerin piyasa fiyatlarını takip ve kaydetmek ve bunları uygun vasıtalarla yaymak.

Borsalar

- 5174 Sayılı ticaret ve sanayi odaları, ticaret odaları, sanayi odaları, deniz ticaret odaları, ticaret borsaları ile Türkiye Odalar ve Borsalar Birliđi (TOBB) kanununun 28. Maddesine göre;
- Ticaret borsaları, bu Kanunda yazılı esaslar çerçevesinde borsaya dahil maddelerin alım satımı ve borsada oluşan fiyatlarının tespit, tescil ve ilanı işleriyle meşgul olmak üzere kurulan kamu tüzel kişiliğine sahip kurumlardır.”
- Ticaret Borsaları, “standardize edilmiş veya tiplere ayrılmış ya da numuneyle malın tümünün temsil edildiği; üretimi, tüketimi veya ithal, ihraç ve dağıtımı büyük miktarda yapılan; dayanıklı ve stoklamaya elverişli bulunan, arz ve talebi değişken olan, alım-satımı serbest rekabet şartları içinde ve önceden belirlenmiş asgari miktarlar üzerinden toptan yapıldığı organize edilmiş tarımsal ürün piyasalarıdır”.

TRT

- Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT), devlet adına radyo ve televizyon yayınlarını gerçekleştirmek amacıyla, 1 Mayıs 1964'de, özel yasayla özerk tüzel bir kişiliğine sahip olarak kurulmuştur.
- Uydu yayınlarının 1986'dan sonra, Türkiye'ye yönelik yayın yapan özel televizyonların ortaya çıkması, TRT'nin 1990 yılına kadar süren televizyon yayınları üzerindeki tekeli ortadan kaldırmıştır.
- Anayasanın 133. maddesinin 1993'te değiştirilmesiyle özel radyo ve televizyon yayınları serbest bırakılırken, TRT, özerkliği ve tarafsızlığı anayasada hükme bağlanan, radyo ve televizyon ile tüm medya araçlarından yayın yapan kamu hizmeti yayıncısı olarak hizmet vermektedir.

- TRT 15 televizyon kanalı, 7 ulusal, 6 bölgesel, 5 uluslararası radyo kanalı, trt.net.tr ve trt.world.com üzerinden 35 dil ve lehçede yayın, teleteks yayını ve "TeleVİZYON", "TRT Çocuk" ve "TRT Haber DD" dergileriyle Türkiye ve dünyaya yayın yapmaktadır.

MADDE 133. F. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, radyo ve televizyon kuruluşları ve kamuyla ilişkili haber ajansları

- Radyo ve televizyon istasyonları kurmak ve işletmek kanunla düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbesttir.
- Radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenlemek ve denetlemek amacıyla kurulan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu dokuz üyeden oluşur. Üyeler, siyasi parti gruplarının üye sayısı oranında belirlenecek üye sayısının ikişer katı olarak gösterecekleri adaylar arasından, her siyasi parti grubuna düşen üye sayısı esas alınmak suretiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca seçilir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun kuruluşu, görev ve yetkileri, üyelerinin nitelikleri, seçim usulleri ve görev süreleri kanunla düzenlenir.
- Devletçe kamu tüzelkişiliği olarak kurulan tek radyo ve televizyon kurumu ile kamu tüzelkişilerinden yardım gören haber ajanslarının özerkliği ve yayınlarının tarafsızlığı esastır.

2954 sayılı Türkiye Radyo Televizyon Kanunu

- a) Anayasanın sözüne ve ruhuna bağlı olmak; devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü, milli egemenliği, Cumhuriyeti, kamu düzenini, genel asayişi, kamu yararını korumak ve kollamak,
- b) Atatürk ilke ve inkılaplarını kökleştirmek, Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkmasını öngören milli hedeflere ulaşmayı gerçekleştirmek,
- c) Devletin milli güvenlik siyasetinin, milli ve ekonomik menfaatlerinin gereklerine uymak,
- d) Devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak yahut Devleti ve Devlet otoritesini ortadan kaldırmak veya dil, ırk, din ve mezhep ayrımı yaratmak yahut sair herhangi bir yoldan bu kavramlara ve görüşlere dayanan bir Devlet düzeni kurmak amacı güden rejim ve ideolojilerin propogandasına yer vermemek,

- e) Genel ahlakın gereklerini, milli gelenekleri ve manevi deęerleri gözetmek,
- f) Türk milli eęitiminin temel görüş, amaç ve ilkelerine uymak,
- g) Kolayca anlaşılabilir, doğru, temiz ve güzel bir Türkçe kullanmak,
- h) Toplumun beden ve ruh sağlığına zarar verecek hususlara yer vermemek,
- i) Karamsarlık, umutsuzluk, kargaşa, dehşet, saldırganlık gibi olumsuz duygular uyandırmak ve telkin etmek amacına yönelik yayın yapmamak,

- j) Kişilerin özel hayatlarına, şeref ve haysiyetlerine saygılı olmak ve dürüstlük anlayışına bağlı kalmak,
- k) Haberlerin toplanması, seçilmesi ve yayınlanmasında tarafsızlık, doğruluk ve çabukluk ilkeleri ile çağdaş habercilik teknik ve metodlarına bağlı olmak,
- l) Haberler ile yorumları ayırmak ve yorumların kaynaklarını açıklamak,
- m) Kamuoyunun sağlıklı ve serbestçe oluşabilmesi için kamuoyunu ilgilendirecek konularda yeterli yayın yapmak; tek yönlü, taraf tutan yayın yapmamak ve bir siyasi partinin, grubun, çıkar çevresinin, inanç veya düşüncenin menfaatlerine alet olmamak.